

MARKSİZM VE FEMİNİZM

Hacer Ansal
**Kapitalizm ve
Cinsiyetçilik**

Maxine Molyneux
Sosyalizm ve Kadın

Yıldız Ecevit
Kadın Örgütlenmeleri

Serpil Üşür
**Radikal İslâm'da
Kadın**

Gülay Toksöz
Göçmen Kadınlar

Eleni Varikas
**Yunanistan'da
Feminizm**

Arşiv
Marksistler ve Kadın

Ertuğrul Kürkçü
Görüşme

Necip Çakır
Macaristan 1956

Oliver MacDonald
Solidarnosc

Isaac Deutscher
Polingaryalı Bakan

Şevket Pamuk
Feodalizm Tartışması

9

Marxizm ve Feminizm

İÇİNDEKİLER

	Dokuzuncu Sayı Üzerine	4
Hacer Ansal	Kapitalist Üretimde Cinsiyetçilik	8
Maxine Molyneux	Sosyalist Toplumlarda Kadınlar: Teori ve Pratik Sorunları	23
Yıldız Ecevit	Kadın Dayanışması ve Kadın Örgütlenmeleri	57
Serpil Üşür	Radikal İslamcı İdeoloji ve Kadının Kimliği Sorunu	80
Gülây Toksöz	Federal Almanya'daki Türk Kadın İşçilerin Çalışma Yaşamındaki Sorunları ve Sendikal Örgütlenmesi	88
Eléni Varikas	Kurumsal Modernleşme Karşısında Yunan Kadınları: Zor Bir Feminizm	101
Arşiv	Marksistler ve Kadın	112
Ertuğrul Kürkçü	Görüşme	141
Necip Çakır	Macaristan 1916: Devrim mi, Karşı Devrim mi ...	162
Oliver MacDonald	Polonya Girdabı: Dayanışma ve Sosyalizm	219
Isaac Deutscher	Polingaryalı Bir Bakanın Trajik Yaşamı	267

TARTIŞMA / YANKILAR

Şevket Pamuk	Üretim Tarzı ve Karşılaştırmalı Tarih	277
--------------	---	-----

Radikal İslamcı İdeoloji ve Kadının Kimliği Sorunu

Serpil UŞUR

1970'li yılların sonu ve 1980'li yılların başları kadınların aktif biçimde toplumsal yaşama katılmasını amaçlayan «izm»ler için oldukça beklenmedik olaylara sahne oldu. Dünyanın birçok ülkesinde, «eşitlik» ve «özgürlük» peşinde örgütlenmeye çalışan kadınlardan farklı, yeni bir «aktif» kadın tipi kitlesel gösteriler ve protesto hareketleri içinde boy gösterdi. Yeni kadın tipi «eşitlik» ve «özgürlük» sloganları yerine «İslam'a bağlılık sloganları atan «örtünmüş, militan kadın» idi.

Özellikle devrim öncesinde ve sonrasında İran'da, zaman zaman da diğer İslam ülkelerinde ve gözlenen İslamcı hareketler içinde yer alan «örtünmüş, militan kadın» tipi ile, suskunluğun, itaatin ve bağlılığın sembolü haline gelmiş müslüman kadın tipi arasında nasıl bir ilişki ya da çelişkinin varolduğu sorgulanmaya başlandı.

Ortaya çıkan yeni militan müslüman kadın tipinin kimliğini anlayabilmek için önce geleneksel İslam düşüncesinin yakın zamanlarda, kendini bir «ideoloji» olarak formüle etme çabalarına dikkat çekmek gerekmektedir.¹ İslam düşüncesinden, bugün İslam toplumlarının yaşadığı kültürel, sosyal ve ideolojik çatışmalara bir çözüm getirmeyi amaçlayan bir «ideoloji» üretme çabaları², kadınlara da bu ideoloji içinde yeni bir yer verme ile sonuçlanmaktadır.

(1) İslam ve ideoloji konusunda bk. Sheppard, W.E. «Islam and Ideology: Toward a Typology», *International Journal of Middle Eastern Studies*, 19 (3) 1987, S. 308 ve Roy, O., «Fundamentalism, Traditionalism and Islam», *Telos*, 65 (1985) S. 122-26.

(2) İslam'dan bir «karşı» ideoloji yaratma çabalarına birkaç örnek: Maududi, S.A. *Political Theory of Islam*, Islamic Pup. Lahore, 1967 ve *Process of Islamic Revolution*, Islamic Pup. Lahore, 1967; Khomeini, I. *Islam and Revolution*, Mizan Press, 1981; Siddiki, K. *Evrensel İslam Çağrısı; Alternatif Bir Yaklaşım*, Bileşim Yay-Dağ. 1986 ve *İslami Hareket: Problemleri ve Amaçları*, Bir Yay., 1986; Şeriatî, A. *Medeniyet ve Modernizm*, Bir Yay., 1985; Ghanoushi, R. «What We Need Is a Realistic Fundamentalism», *Arabia*, 6 (62), 1986, S. 63-64.; Donohue, J.J. and Esposito, J.L. (ed), *Islam in Transition*, Oxford Univ. Press, 1982.

İslam'ın ideolojileştirilme süreci, herşeyden önce İslam ülkelerinde Batı kültürünün yaygınlaşması ile yaşanan kültürel farklılaşma ve «kopuş» sürecine bir tepkidir. Bu süreç özünde, kapitalist gelişme yolunun Batıcılık politikaları ile bütünleşerek, geleneksel küçük mülk sahibi ve girişimciler, yani orta sınıflar üzerinde yansımalarıdır. Kapitalistleşmenin, durağan/geleneksel durumlarından kopartıp aldığı, fakat kendi çıkar sistemi içine entegre edemediği orta sınıflar yaşanan süreci kültürel ve ahlâki yozlaşma olarak algılamaktadırlar. Bu sınıfların gözünde toplumsal hedefler, kalkınma ve modernleşme sorunundan manevi değerlerin korunmasına doğru kaymıştır.³ Manevi birlik ve bütünlüğün sağlanması ve toplumun, İslam'dan türetilen bir modele göre yeni baştan «inşa»sı ile olacaktır. Bu «inşa» ancak siyasal iktidarın Batıcılardan İslamcılara geçmesiyle yani siyasal iktidar aracılığı ile gerçekleşecektir. Bu nedenle yeni İslam ideolojisi, din ile politikanın bütünlüğünü ve tekliğini savunarak, iktidarın kullanımını dinin gereklerine göre belirleyecek ve dini de bir ideoloji olarak Batı-karşıtı değerler üzerinde yeniden formüle edecektir.⁴ Böylece İslam'ın ideolojileştirilmesi Batı-karşıtı temelde ve siyasal iktidarın el değiştirmesini hedefleyerek zaman zaman anti-statükocu, radikal ve devrimci biçimler alabilmektedir.

İşte geleneksel İslam'dan bu tür bir ideoloji türetme çabaları, geleneksel İslam anlayışından farklı bir kadın kimliği yaratma sorununu da gündeme getirmiştir. Kadına yeni bir «kimlik oluşturmak», sınırları belirlenmiş bir alan içinde kadının hak ve görevlerini tanımlayıp, «ideal tip» oluşturma yolu ile, kadınları bu «tip»le özdeşleşmeye yönlendirmektir. Çizilmeye çalışılan «ideal müslüman kadın» tipinin önünde ne ulaşılması hedeflenen bir özgürlük ve eşitlik ideali, ne de bir eylem programı söz konusudur. «İdeal müslüman kadın» olabilmek için yapılması gereken, kötü olan «Batılı kadın» tipine benzemekten sakınmaktır. Bunun yolu da saptanan normlara

(3) Bk. Najmabadi, A. «Iran's Turn to Islam: From Modernism to a Moral Order», *The Middle East Journal*, 41 (2), 1987, S. 202-17.

(4) İslam ideolojisinin niteliği hakkında bk. Pipes, D., *In the Path of the God*, Basic Books, New York, 1983; Rahmah, F. «Roots of Islamic Neo-Fundamentalism», *Change and Muslim World*; (ed.) P.H. Sullivan, D.C. Cuthell, M.W. Sullivan, Syracuse Univ. Press, 1981; Lawrance, B.B., «Muslim Fundamentalist Movements: Reflections Toward a New Approach», *Islamic Impulse*, (ed.) B.F. Stowasser, Croom Helm, 1987, S. 15-35.; Dekmejian, R.H., «The Anatomy of Islamic Revival: Legitimacy Crisis, Ethnic Conflict, and the Search for Islamic Alternatives», *Religion and Politics in the Middle East*, (ed.) M. Curtis, Westview Press, 1982, S. 31-40.

uygun yaşamaktır. Bu normları bir reçete halinde kadının eline tutuşturmak da İslam ideolojisinin amacıdır.⁵

«İdeal müslüman kadın» tipi, herşeyden önce «Batılı kadın» olarak betimlenen tipin anti-tezi olarak ortaya konmaktadır. İslam ideolojisine göre, «Batılı kadın», kadın ve erkeğin yaratılışları gereği birbirine «eşit» ve «özdeş» değil, «farklı» ve «tamamlayıcı olduğunu kavramayan, bu nedenle özgürlüğü erkeklerle yarışmak şeklinde algılayan kadındır. Batılı kadın, özgürleşmek için kadın olmayı (yani «anne ve «eş» olmayı) reddeden, bunun yerine meslek sahibi olmak maddi bağımsızlığını kazanmak, güç ve statü sahibi olmak gibi «erkek» niteliklerini benimseyen kadındır.⁶ Batılı kadın, cinsel özgürlüğüne kavuşmak isterken «çıplaklık kültürü»nün⁷ esiri olan ve toplum içindeki yerini ancak cinsel cazibesine dayanarak koruyabilen kadındır.

İslam ideolojisi, «Batılı kadın» tipinin karşıtı olarak koyduğu «İdeal müslüman kadın»ı psikolojik özelliklerinden cinsel doğasına, inançlarından eylemlerine kadar betimliyor. Bu betimleme çabaları bir kaç temel «çıkış noktası»ndan kaynaklanıyor gibi görünmektedir:

— cinsiyete dayalı işbölümü içinde kadının «anne» ve «eş» rolünün ilahi, mutlak ve değişmez «Doğa Yasası»na dayandırılarak haklaştırılması,

— toplumsal düzen adına kadın cinselliğinin denetlenmesi ve «cinslerin tecriti» ,

— kadının geleneksel «anne» ve «eş» rolünün uzantısı olacak alanlarda kadının sosyal katılımının meşrulaştırılması ve yeni katılım boyutları.

«Cinsiyete Dayalı Sosyal İşbölümü»nün İlahi Yaratılışın Gereği Olması ya da «Gelenekselin Haklaştırılışı»

İslam felsefesine göre, bütün canlılar birbirinden farklı niteliklere ve bu niteliklerin uzantısı olan hak ve görevlere sahip olarak İlahi Yaratıcı tarafından var edilmişlerdir. Kadın ve erkek de işte bu İlahi Yaratılış Yasasına göre birbirinden farklı kılınmış; bu farklılık birbiri için varolma, birbirini tamamlayıcı olma şeklinde belirlenmiştir. Yani cinsler arasında yaratılıştan gelen bir eşitlik ve öz-

(5) İslam'da kadın kimliği sorunu için bk.: Mutahhari, Murtada., *The Right of Women in Islam*, World Organization for Islamic Society, Tehran, 1981., Maududi, S. Abul A'la, *Purdah and Status of Women in Islam*, Islamic Pup. Ltd., Lahor, 1979.; Tabatabai, M.A., «İslam Dünyası Görüşünde Kadının Toplumsal Kişiliği», *İstiklal*, s. 4-5, Ocak-Şubat, 1986.

(6) Higgins, P.J., «Women in the Islamic Republic of Iran: Legal, Social and Ideological Changes», *Signs*, 10 (3) 1985 S. 493.

(7) Adel, Ghulam Ali Haddad, «The Culture of Nakedness and the Nakedness of Culture», *Issues in the Islamic Movement*, 1982-83, (ed.) K. Siddiqui, The Open Press, Londra, 1984, S. 178-81.

deşlik yoktur. Eşit olan tek şey, hem kadının, hem de erkeğin İlahi Yaraticının eseri olmasıdır.

İlahi Yaraticının iki cins arasında yarattığı farklılıklar sadece biyolojik değildir; bu farklılıklar aynı zamanda psikolojik ve sosyal olarak da açık seçiktir. Farklı konumlara yerleştirilen cinslerin toplumdaki talep edeceği «hak»ların ve yerine getirmesi gereken «görev»lerin de farklı olmasının «adalet» anlayışının gereği olacağı bellidir.⁸

«Yaratılış»ın cinslere empoze ettiği psikolojik farklılıklar kadını duygusallığa, irrasyonelliğe, şekilciliğe mahkûm ederken, aynı zamanda onu aktarıcı, açıklayıcı, eğitici vb. de kılmaktadır. Erkeğin psikolojisine gelince, «Yaratıcı», başarmak, kazanmak, güç peşinde koşmak, soğukkanlı olmak, hükmetmek, yönetmek, rasyonel olmak, sır saklayabilmek gibi değer atfedilen özellikleri de ona ayırmakta fazla cimrilik etmemiştir.

Betimlenen psikolojik özelliklerin sonucu olarak cinslere «emredilen» sosyal görevleri tahmin etmek de artık güç değildir. Kadın psikolojik yapısı gereği, çocuk yetiştirmek, eğitmek, sevgi ve şefkat dağıtmak üzere «anne» ve «eş» olarak toplumda yerini alacaktır. Erkek ise, geçimin sağlanması ile uğraşmak, aileyi korumak ve kollamak, siyasi ve sosyal kararları almak, savaşmak ve yönetmek gibi doğası gereği erkek olan işlerle uğraşacaktır.

Bu betimlemelerin gideceği yer çok açıktır: erkeğin reis olarak yer aldığı, «ataerkil, heteroseksüel çekirdek aile». İslam ideolojisi bu sonuca ulaşmak için, cinslerarası eşitsizliği biyolojik farklılıklar temelinden türeterek «doğa gereği» haline getiren «biyolojik determinizm»⁹ yaklaşımına «İlahi» bir boyut eklemekten fazla bir şey yapmamaktadır. Böylece «cinsiyete dayalı sosyal işbölümü», doğal, mutlak ve ilahi bir nitelik kazanmaktadır.¹⁰

İslam ideolojisi gelenekçi İslam'da varolan cinslerarası eşitsizliği hiç bir değişiklik gereği görmeden bugün de aynen savunabilmektedir. Bu hiç de şaşırtıcı bir olgu değildir. Çünkü bütün muhafazakâr/gelenekçi ideolojiler aynı noktada çakışırlar. A.B.D. de «Yeni Sağ» hareketin kadına yönelik politikalarında bu bütün açıklığı ile ortadadır. Yeni Sağ politikaların amacı da, kadını «ataerkil çekirdek aile» içinde geleneksel rolüne geri döndürmektir.¹¹

(8) Mutahhari, M. a.g.e., S. 155-59; Mahdavi, Shireen. «The Position of Women in Shi'a Iran: Views of the Ulama», *Women and the Family in the Middle East: New Voices of Change* (ed.) E.W. Fernea, University of Texas Press, Austin, 1985. S. 255-68.

(9) Sokoloff, N.J. *Between Money and Love: The Dialectics of Women's Home and Market Work*, Praeger Pup, 1980. S. 14.

(10) Nâshat, G. «Women in the Ideology of the Islamic Republic», *Women and Revolution in Iran*, (ed.) G. Nashat, Westview, 1983. S. 195.

(11) Eisenstein, Zillah. «Liberalism and Reagan State: The Neoconservative Assault on Sexual Equality», *Socialist Register*, (ed.) R. Miliband, L. Panitch, J. Saville, The Merlin Press, Londra, 1987, S. 236-63.

Cinslerarası eşitliğin «Doğa» gerekçesi ile yadsınması aslında bir bütün olarak tarihin yadsınmasıdır. Kadınların özgürlük ve eşitlik savaşmaları, herşeyden önce cinsiyete dayalı işbölümünün tarihin her bir döneminde özgün biçimler alan ve toplumsal olarak belirlenen bir olgu olarak kanıtlanmasıyla ilk adımını atabilir.¹²

Toplumsal Düzen, Cinslerin Tecriti ve Kadın Cinselliğinin Denetlenmesi

İslam, varolduğu yüzyıllar boyunca, toplumsal düzen adına kadın cinselliğinin denetlendiği bir sistem ile birlikte varolmuştur. Cinsel denetim mekanizmalarının başka sistemlerden mi İslam'a geçtiği, yoksa bizzat onun kendisi tarafından mı yaratıldığı yararsız bir tartışma alanıdır. Önemli olan gelenekçi olan ya da olmayan bütün «İslam»ların bu mekanizmalarla kendilerini özdeşleştirmeleridir. Hatta özdeşleşmenin ötesinde, denetlenmiş kadın cinselliği İslam kimliğinin en önemli göstergeleri arasına büyük bir çaba ile sokulmak istenmektedir.

Kadın cinselliğinin denetim mekanizması İslam'da somut ifadesini «cinslerin tecriti» ilkesinde bulur.¹³ İslam her zaman toplumsal düzenin korunabilmesi için «kurumsallaşmış» cinsel ilişki dışındaki cinselliği reddetmiştir. Rastgele cinsel ilişkiden duyduğu korku İslam için öyle merkezi bir sorundur ki, «aile» içi ve dışı ilişkilerin düzenlenmesi İslam Hukukunun en gelişmiş kolu haline gelmiştir.

İslam, Hıristiyanlıktan farklı olarak cinsel zevki yadsımaz ve hor görmez. Hatta cinsel zevki hem kadın, hem de erkek için gerekli görür. İslam'a göre özgürce bir araya gelen her erkek ve kadın arasında potansiyel olarak cinsel ilişki ortamı mevcuttur. Kadının belirlenmiş bir erkek dışında başka erkeklerle ilişkisi toplumsal düzeni tehdit eden en önemli tehlikedir. İslam'a göre bu tehlikeden kurtulmanın yolu cinsleri, yani erkek ve kadını birbirinden tecrit etmektir. Öyleyse cinsleri mekânsal olarak tecrit etmek, bu olanaksız ise aralarına sembolik bir duvar koymak gerekir.¹⁴ Cinslerin tecritine ilişkin bu sembolik duvarı sırtında taşımak kadının görevidir. Bu görevin yerine getiriliş biçimi de «örtünmek»tir.

(12) Bennholdt-Thomsen, V., «Towards a Theory of the Sexual Division of Labor», *Household and World-Economy*, (ed.) J. Smith, I. Wallerstein, H.D. Evers, Sage Pub., 1984. S. 252-71.

(13) Fisher, M. «On Changing the Concept and Position of Persian Women», *Women in the Muslim World*, (ed.) L. Beck, N. Keddie, Harvard University Press, 1979. S. 189-90.

(14) Bk. Papanek, H., «Purdah: Separate Worlds and Symbolic Shelter», *Comparative Studies in Society and History*, 15 (1973), S. 289-325; Waines, David, «Through a Veil Darkly: The Study of Women in Muslim Societies», *Comparative Studies in Society and History*, 24 (1983) S. 642-59.

Neden cinsleri tecrit etmenin biçimi kadının örtünmesi olarak ortaya çıkmaktadır? Bu nokta İslam ideolojisinin en canalıcı ve fakat üstü örtülü noktalarından biridir. Bugün için olduğu kadar, geçmişte de dile getirilen en yaygın «haklılaştırma» biçimi kadının cinsel doğası üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu haklılaştırmanın odağı kadın cinselliğinin baştan çıkartıcılığı, büyüleyiciliği ve ele geçiriciliğidir. Kadın kendi cinselliğini denetleyebilen, fakat erkeğin kendi cinselliğine ilişkin denetim mekanizmalarını da işlemez hale getiren bir yaratıktır. Yani baştan çıkarıcı-baştan çıkarılan ilişkisi içinde korunması gereken erkek, tehlikeli olan da kadındır.¹⁵ Öyleyse «düzen» adına kurban edilmesi gereken de kadın cinselliği olacaktır.

İslam ideolojisinin kadın cinselliğini örtünme ve mekânsal tecrit sembolleri altında sınırlandırması ve denetlemesi bu ideolojideki erkek egemen görüşün tipik göstergesidir. Kadın cinselliğinin «tektipleştirilmesi» ve özgün bir cinsel kimlik oluşturma hakkının yadsınması; kadının toplumsal düzen adına kurban edilmesiyle noktalanmaktadır.

Kadınların örtünme zorunluluğunun haklılaştırılması adına İslam ideolojisi son yıllarda yeni söylemler geliştirme çabaları içindedir. İdeolojinin Batı-karşıtlığı dozu yükseldikçe bu yeni söylemin de güçlendiğini görüyoruz. Bu tür haklılaştırma, kadının örtünmesinin amacının kadının cinsel açıdan sömürülmesini önlemek olduğunu vurgulamaktadır. Batı kültürü içinde örtünmeyen «çıplak» kadın, toplumda kişiliğine göre değil, cinsel çekiciliğine göre değerlendirilmektedir. Kadının gerçek sömürüsü, ideolojiye göre, buradan kaynaklanmaktadır. Batılı kadın, örtünmediği için cinsel nesne haline gelmektedir ve ancak örtünen —güzelliğini, çekiciliğini saklayan— kadın sömürüden kurtulabilir. Ancak örtünen kadın cinsel çekiciliği ile değil, kişiliği ile toplumda bir yer edinebilir.¹⁶

Bu haklılaştırmanın, Batı karşıtı söylemlerden etkilenen kitleler için oldukça cazip olduğunu görmek gerekir. Ama, bu haklılaştırma ilk bakışta iki noktada eleştiriyi üzerine çekmektedir. Birincisi, kadının cinsel sömürüsünün kaynağını örtünme/örtünmeme sorununa indirgemek, yanlışlanması çok kolay bir önermedir. İkincisi, İslam'ın, kadın örtünmesi ile kadın cinselliğinden duyulan korku arasında yüzyıllardır kurduğu bağlantı mirasının eleştirilmemesi ve reddedilmemesidir. Bu miras reddedilmeksizin İslam'dan kadın özgürlüğü adına bir yorum türetme olanaksızdır.

(15) Nicolaisen, Ida, «Introduction», in **Women in Islamic Societies**, (ed.) Bo Utas, Scandinavian Institute of Asian Studies, Curzon Press, 1983, S. 1-11.

(16) Shariati, Ali, «What the Contemporary World Expects from the Muslim Women», **Mahjubah**, 1, (119/2), 1982, S. 58-62. Bettridge, Anne H., «To Veil or Not to Veil: A Matter of Protest or Policy», in **Women and Revolution in Iran**, (ed.) G. Nashat, Westview, 1983, S. 109-19.

Toplumsal Yaşamda Kadının Geleneksel Yeri ve Gelenekseli Aşan Yeni Katılım Boyutları :

Bugün, gelenekçi İslam'ı aşağı yukarı aynen korumaya çalışan İslamcı akımlar kadının toplumsal faaliyet alanlarını da geleneksel alanlarla sınırlamak istemektedirler. Yani kadın sadece «anne» ve «eş» olarak görevini yerine getirecek ve «cinslerin tecriti» ilkesinin zorunlu kıldığı alanlarda, geleneksel rolünün uzantısı olarak çalışacaktır. Eğitim görecek kız çocukları «anne» ve «eş» rolünü pekiştiren alanlarda eğitim yapmaya teşvik edilecektir. Ücretli işgücü olarak çalışma hayatına katılacak kadınlar da, kız çocuklarını eğitmek için öğretmen olmak, kadın hastaları tedavi etmek için doktor ve hemşire olmak gibi «feminize sektörlere» mahkûm olacaklardır.

İslam ideolojisinin kadınlara gönül rızası ile bıraktığı bir başka alan da «gönüllü sosyal hizmet» alanıdır. Bu faaliyet alanı «sosyal devlet»in bazı görevlerinin kadına aktarılmasıyla oluşmaktadır. Yani yaşlı, sakat, yetim vb. yardıma muhtaçlara bakmak için kadınlar seferber edilmektedir.

İslamın bir ideoloji haline dönüştürülerek yenilenme çabaları sırasında devrimci/karşı-statükocu nitelikler ağır bastıkça kadına yeni bir alanda daha gereksinme duyulmaktadır. Bu tür bir İslam ideolojisi, hedefleri doğrultusunda ve oluşturduğu sembol ve sloganlar aracılığı ile kadınların siyasal mobilizasyonunu amaçlamaktadır. Bunun en tipik örneği İran İslam Devriminde kadınların aktif biçimde sokak gösterilerinde yer almalarıdır. Türkiye'de «başörtüsü mücadelesi»ne katılan kadınların durumu da farklı değildir.

İlk bakışta İslam'ın siyasal yaşamı tamamen «erkek alanı» olarak tanımlaması ile kadınların siyasal mobilizasyonunu hedeflemesi arasında bir çelişki varmış gibi görülebilir. Gerçekte söz konusu olan, İslam'ın kadını «politikleştirmesi» değil, «müslümanlaştırması»dır. İslam ideolojisi kadınları siyasal hak ve özgürlüklerin savunulması adına değil, İslam'ın —ideolojinin— savunulması adına seferber etmektedir.¹⁷ İdeal müslüman kadın, ideolojinin savunulmasını ve yayılmasını bir tür dinsel görev/ibadet yerine getirir gibi gerçekleştiren kadındır. Çünkü İslam ideolojisinde siyasal olanla, dinsel olan bir bütündür ve bu da toplumun baştan aşağı İslamlaştırılması gereğini vurgulamaktadır.

Kadınların İslam ideolojisi peşinde mobilize edilmesinin bir uzantısı olarak kadına yüklenen görev ise ideolojinin taşıyıcılığını/aktarıcılığını yapmaktır. Yani kadına «endoktrinasyon» görevi verilmektedir. Bu görev kadının eğitici, yetiştirici, aktarıcı özelliklerine paralel biçimde ve bilinçli olarak seçilmiş bir etkinlik alanıdır.

(17) Bu konuda yapılmış bir araştırma için bk. Hegland, Mary Elaine, «Traditional Iranian Women: How They Cope», *Middle East Journal*, 36 (4) 1982, S. 497-500.

Yenilenmiş İslam ideolojisinin orta sınıf, gelenekçi müslüman kadının gözündeki en büyük cazibesi işte bu «ideoloji aktarıcılığı» görvidir. Eğitilmiş olsun ya da olmasın, geleceği evlenip çocuk yetiştirmekten başka bir etkinlik içermeyecek olan müslüman kadın, evinin dışında yeni bir etkinlik alanına kavuşmuştur. Bu nokta, gelenekçi/muhafazakâr İslam'ın kadına bakış açısından önemli bir sapmadır.

Kadına ayrılan bu yeni etkinlik alanının ancak «yeni bir İslami düzen» uğruna varolan düzene karşı çıkan İslamcılık anlayışında yer verilebileceğini açıkça vurgulamak gerekmektedir. İdeolojinin herhangi bir nedenle «karşı» niteliğini yitirmesinin ise açıkça kadının ideolojik görevlerinden azledilmesine, yani tekrar geleneksel konumuna dönmesine yol açacağı tahmin edilebilir.

Buraya kadar açıklananlardan anlaşılacağı üzere, yenilenmekte olan İslam ideolojisi kadınların toplumsal katılım taleplerine bir yanıt oluşturma çabası içindedir. Bu çaba geleneksel kadın rollerini hiç bir zaman dışlamamaktadır, sadece yeni boyutlar eklemektedir. Bu yanıt, kadınların özgürlük, eşitlik, aktif katılım hakkı peşinde koşmalarını değil, aile, düzen ve İslam uğruna kendilerini adamalarını içermektedir. Bu yanıt, kadının toplumda kalıcı bir yer edinmesi yerine, toplumsal katılımının gelip geçici, sınırlı oluşunu meşrulaştırma çabasıdır. Amaç, İslam'ın erkek egemen değerlerinin sorgulanması değil, kadına oyalanacak yeni alanların bulunmasıdır. Bunun dışında başka bir yenilik de söz konusu değildir. Yani, kadının, aile, toplumsal gerekler, devrim ve ideoloji gerekleri adına bugüne kadar aşamadığı «bağımlı değişken» konumu İslam'ın özgün terminolojisi içinde yeniden pekiştirilmektedir.